

Subject Area
International Trade and
Logistics

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 104
PP: 3677-3685

Arrival
17 September 2022
Published

30 November 2022

Article ID Number
65780

Article Serial Number
09

Doi Number
<http://dx.doi.org/10.2922/8/sss.65780>

How to Cite This Article

Gültekin, S. (2022).

“Türkiye’nin

Uluslararası Ticarete

Rekabet Gücü Ve

Rekabetçi

Devalüasyonlar”

International Social

Sciences Studies Journal,

(e-ISSN:2587-1587)

Vol:8, Issue:104;

pp:3677-3685

Social Sciences Studies Journal
is licensed under a Creative
Commons Attribution-
NonCommercial 4.0
International License.

Türkiye’nin Uluslararası Ticarete Rekabet Gücü Ve Rekabetçi Devalüasyonlar

Turkey's Competitiveness in International Trade and Competitive Devaluations

Sadettin Gültekin¹

¹ Doç. Dr., Giresun Üniversitesi/Bulancak Kadir Karabaş Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu/Uluslararası Ticaret Ve Finansman Bölümü, Giresun, Türkiye

ÖZET

Uluslararası ticaret alanında ülkeler ve işletmeler zorlu rekabet koşulları ile karşılaşmaktadır. Ülkelerin ve işletmelerin öncelikli hedeflerinden birisi de uluslararası rekabet gücünü korumak ve geliştirmektir. Çünkü rekabet gücü yüksek ülkeler ve işletmeler uluslararası pazarlardan daha fazla pay alabilir, ülke ve marka imajını güçlendirebilir, yeni teknolojilere kolaylıkla uyum sağlayabilir.

Uluslararası ticarete rekabet gücü makro ekonomik, sosyo-ekonomik, altyapı ve işletmelerle ilgili çok sayıda faktöre bağlıdır. Rekabet gücünü korumak için teknolojik yenilikler ve ürün geliştirme başta olmak üzere, tüm bu faktörlerde iyileştirmeler yapılmalı ve rakip ülkelerin ve işletmelerin davranışı yakından izlenmelidir.

Ancak ülkeler, zaman zaman uluslararası ticarete rekabet gücünü artırmak için parasal önlemlere de başvurabilir. Bu önlemlerden birisi de devalüasyon veya dalgalı kur sistemlerinde rekabetçi kur politikasıdır. Son yıllarda Türkiye ekonomisinde meydana gelen gelişmeler nedeniyle rekabetçi kur politikasına yönelim olmuştur. Devalüasyon ve rekabetçi kur politikası korumacı önlemlerdir ve çoğunlukla beklenen olumlu sonuçları sağlamamaktadır. Bu şekilde parasal önlemler yerine, ekonomide rekabet gücünü zayıflatan tüm unsurların düzeltilmesi ve kalıcı önlemler alınması daha etkilidir.

Anahtar Kelimeler: Rekabet gücü, Rekabetçi Devalüasyon, Rekabetçi Döviz Kuru

ABSTRACT

In the field of international trade, countries and businesses face tough competition conditions. One of the primary goals of countries and businesses is to maintain and improve their international competitiveness. Because countries and businesses with highly competitive power can get more shares from international markets, strengthen their country, and brand image, and easily adapt to new technologies.

Competitiveness in international trade depends on many factors related to macroeconomic, socio-economic, infrastructure and businesses. To maintain competitiveness, improvements should be made in all these factors, especially in technological innovations and product development, and the behaviour of competing countries and businesses should be closely monitored.

However, from time to time, countries may also resort to monetary measures to increase their competitiveness in international trade. One of these measures are devaluation or the competitive exchange rate policy in floating exchange rate systems. Due to the developments in the Turkish economy in recent years, there has been a tendency towards a competitive exchange rate policy. Devaluation and competitive exchange rate policy are protectionist measures and often do not provide the expected positive results. In this way, instead of monetary measures, it is more effective to correct all the factors that weaken the competitiveness of the economy and to take permanent measures.

Keywords: Competitiveness, Competitive Devaluation, Competitive Exchange Rate

1. GİRİŞ

Tarihsel süreçte dış ticaret iç ticaretin bir parçası olmuş ve ülkelerin dış ticareti iç ticaretlerinin bağlı bulunduğu dinamiklerden büyük ölçüde etkilenmiştir. Ancak, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi ve ülkelerin dışa açıklık oranlarının artması ile bu olgu tersine dönmüştür. Günümüzde uluslararası ticarete meydana gelen olumsuz gelişmeler iç ticareti ve genel olarak ekonomiyi büyük ölçüde etkilemekte ve ülke ekonomilerinde sorunlara yol açabilmektedir. Bu nedenle uluslararası ticarete meydana gelen gelişmelerin sürekli izlenilmesi ve doğru kararların zamanında alınması gerekir.

Uluslararası ticarete meydana gelen gelişmeler fırsatlar da doğurabilir. Bu fırsat alanlarının önceden görülerek gerekli yapısal ve endüstriyel yeniliklerin hızla gerçekleştirilmesi de gerekir.

Bu nedenle, Türkiye ekonomisinin dış dünyadan kaynaklanan olumsuzluklardan en az etkilenmesi ve fırsatları en iyi şekilde değerlendirebilmesi için güçlü olması ve yüksek bir rekabet gücüne sahip olması zorunludur. Uluslararası ticarete rekabet gücü çok sayıda bileşeni olan ancak uluslararası ticaret politikasının yürütülmesinde esas alınması gereken bir kriterdir. Ülkeler, rekabet gücü oranında uluslararası ticaretten pay alabilmektedir. Bu

araştırmada Türkiye'nin rekabet gücü ve Türkiye ekonomisinde rekabet gücünü artırmaya yönelik bir önlem olarak sıklıkla başvurulan rekabetçi devalüasyonlar incelenmektedir.

2. ULUSLARARASI TİCARETTE REKABET GÜCÜ VE REKABET GÜCÜ GÖSTERGELERİ

2.1. Genel Olarak Rekabet Gücü

Uluslararası ticaretin küreselleşmesi ile dünya ekonomisinde “rekabet gücü” önem kazanmıştır. Bugün, tüm ülkelerin öncelikli amaçlarından birisi de daha yüksek rekabet gücüne sahip olmaktır. Rekabet gücü, sadece ihracat pazarlarında güçlü olmak veya dış ticaret dengesini sağlamak değildir. Rekabet gücü yüksek ülkeler gelir ve istihdam düzeyini artırabilir, yaşam kalitesinde kabul edilebilir ve sürekli şekilde yükseltebilir ve uluslararası pazarlardan daha fazla pay alabilir (Gültekin, 2007, s.273).

Ekonomi literatüründe “uluslararası rekabet gücü” kavramı farklı açılardan değerlendirilerek açıklanmaktadır (Gökmenoğlu- Akal, Altunışık, 2012, s.6-9); (Gültekin, 2017, s.132):

- ✓ Klasik ekonomistlerden Adam Smith ve David Ricardo'ya göre bir malın üretiminde verimlilik ve maliyet avantajına sahip olan bir ülke o malda diğer ülkeler karşısında rekabet gücüne de sahiptir. Klasik ekonomistler ulusal rekabet gücü ile dış ticarete rekabet edebilme ve bu ticareten kazançlı çıkabilme yeteneğini eş tutmaktadır.
- ✓ İsveçli ekonomistler Heckscher ve Ohlin tarafından ileri sürülen faktör donatım teorisine göre ülkelerin rekabet gücü faktör fiyatlarındaki farklılığa dayanmaktadır.
- ✓ Keesing ve Kenen'e göre ulusal rekabet gücünü belirleyen nitelikli iş gücüdür.
- ✓ Posner'in Teknolojik Açık Teorisi, teknolojik yeniliklerin üretimde farklılık yaratarak ülkelere karşılaştırmalı üstünlük sağladığını, bu durumun ulusal rekabet gücünün artmasına katkı yaptığını ileri sürmektedir.
- ✓ Vernon'un Ürün Dönemleri Teorisi (Krugman, Grossman, Helpman, Lai tarafından yapılan katkılarla) rekabet gücünü ülkedeki teknolojik yenilik yapma kapasitesi, nitelikli iş gücü miktarı, ülke büyüklüğü, çok uluslu şirketlerin faaliyetleri ve devletin AR-GE faaliyetlerine verdiği desteklerle açıklamaktadır.
- ✓ Linder'in, benzer gelir düzeyindeki ülkeler arasındaki ticaretin diğer ülkelerle yapılan ticareten daha fazla olacağını ifade eden Örtüşen Talepler Teorisine göre ulusal rekabet gücünü belirleyen iç piyasanın büyüklüğüdür. Uluslararası rekabet gücü, bu teoriye dayalı olarak daha sonra Krugman tarafından geliştirilen ölçek ekonomileri, endüstri içi ticaret, ürün farklılaştırması gibi teorilerle açıklanmaktadır.
- ✓ Porter ulusal rekabet üstünlüğünü “elmas modeli” ile açıklamaktadır. Porter'a göre uluslara rekabet üstünlüğü sağlayan unsurlar faktör koşulları, talep koşulları, ilgili veya destekleyici endüstriler, firma stratejisi, yapısı ve rekabet düzeyidir (Porter, 1990, s.71-72).

Uluslararası ticarete rekabet gücü fiyata dayalı rekabet gücü ve kaliteye dayalı rekabet gücü olarak iki şekilde ortaya çıkabilir. Fiyata dayalı uluslararası rekabet gücü düşük maliyetle üretim yeteneğine bağlıdır. İşletmelere, özellikle homojen hale gelmiş ürünleri, dış piyasalarda rakiplerine göre daha düşük bedelle satabilme avantajı sağlar. Kaliteye dayalı uluslararası rekabet gücü ise, tüketici tercihinde kalite beklentisinin öne çıktığı daha spesifik ürünlerde rekabetçi üstünlüktür. Bu ürünlerde rekabet gücünü belirleyen esas etken fiyat dışı unsurlardır (Bedir, 2009, s.18). Fiyata veya kaliteye dayalı uluslararası rekabet gücünün yaygın bir göstergesi olarak ihracat/ ithalat birim fiyat endeksi kullanılmaktadır.

İhracat birim fiyat endeksi; ihraç edilen mal ve hizmetlerin birim değerinde meydana gelen değişimleri gösteren endekstir. Bu endekste belirli bir yıl baz alınarak 100 kabul edilir. İthalat birim fiyat endeksi ise ithal edilen mal ve hizmetlerin birim değerinde meydana gelen değişimleri gösterir. Bu endekste de belirli bir yıl baz alınarak 100 kabul edilir. Dış ticaret hadleri; ihracat birim fiyat endeksinin ithalat birim fiyat endeksine bölünmesiyle bulunan orandır (Eğilmez; 2012).

Genel olarak dış ticaret hadlerindeki düzelme diğer bir deyişle ihracat fiyat endeksinin ithalat fiyat endeksinden daha hızlı artması, ülkenin uluslararası pazarlardaki satın alma gücünü artırır. Ülke belli miktarlarda ihracat ile daha fazla ithalatta bulunabilir. Dış ticaret hadlerinde olumsuz bir gelişme ise ülkenin ihraç malları fiyatlarının düşmesi anlamına geldiğinden ülkenin uluslararası pazarlarda satın alma gücü düşer. Böylece aynı miktar ithalat karşılığında daha fazla mal ve hizmet ihraç etmek gerekir (Karluk, 1998, s.125). Bir ülkenin dış ticaret açığının artmasındaki önemli nedenlerden biri de dış ticaret hadlerinin bozulması, 100'ün altında kalmasıdır. Dış ticaret haddi, dış ticaret politikalarının belirlenmesinde, uluslararası rekabet gücünün tespitinde önemli bir kavramdır (Dedekoca, 2018). Uluslararası piyasaların giderek küreselleşmesi ile ülkelerin dış ticarete rekabet edebilme kriterleri önem kazanmıştır. Ülkelerin uluslararası ticarete rekabet gücünü gösteren bu kriterlerden birisi de dış ticaret hadleridir. Bir ülkenin dış ticaret hadlerinde ortaya çıkan olumsuz gelişme o ülkenin uluslararası rekabet gücünü de etkilemektedir (Aydoğuş ve Diler, 2006, s.89).

2.2.Uluslararası Ticarete Rekabet Gücü Göstergeleri

Günümüzde uluslararası ticaret alanında tüm ülkelerin ortak hedeflerinden birisi de ülkelerinde rekabet şartlarını oluşturmak ve halkın refah düzeyini yükseltmektir. Ancak uluslararası rekabet çok boyutludur ve ülkelerin ve işletmelerin uluslararası rekabet gücü çok sayıda faktöre bağlıdır (Çivi vd, 2008, s.2).

Uluslararası ticarete rekabet gücünün ölçülmesi için bu faktörler göstergelere dönüştürülmektedir. Uluslararası karşılaştırmalar bu göstergelerin her birinde meydana gelen düzelmeler veya bozulmalar dikkate alınarak yapılmaktadır. Genel olarak uluslararası endekslerde yer alan kriterler makro ekonomik faktörler, sosyo-ekonomik faktörler, altyapı faktörleri ve işletmelerle ilgili faktörler şeklinde gruplandırılmaktadır. Uluslararası ticaret alanında iş yapma kolaylığı endeksi, yolsuzluk algı endeksi, lojistik performans endeksi gibi farklı endekslerde ülke ekonomileri değişik açılardan karşılaştırılmaktadır. Ülke ekonomilerinin uluslararası ticarete rekabet gücünü karşılaştırmak için dikkate alınan göstergeler aşağıda tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Uluslararası Rekabet Gücü Göstergeleri

Makro Ekonomik Faktörler	Altyapı Faktörleri		İşletmelerle İlgili Faktörler
<ul style="list-style-type: none"> -İşsizlik oranı, -Tasarruf oranı, -Bütçe Dengesi, -Kamu Borcu, -Enflasyon düzeyi, -Reel faiz oranı -Reel döviz kuru -Dış ticaret açığı, -Doğrudan yabancı sermaye hareketleri, -Kişi başına sabit sermaye düzeyi 	<ul style="list-style-type: none"> -Teknolojik gelişmişlik düzeyi, -Ulaştırma sistemlerinin verimliliği ve yeterliliği, -Enerji sektörünün verimliliği ve yeterliliği, Enerjide dışa bağımlılık, -Birim işgücü maliyetleri, -İşgücünün niteliği, yeterliliği ve verimliliği -Ülkenin hukuk ve demokrasi imajı, -Fikri mülkiyet haklarının korunması, -Üniversite- sanayi işbirliği -Bilimsel araştırma kurumlarının niteliği -Araştırma-geliştirme ve inovasyon kapasitesi -Girişimcilik ve birlikte iş yapabilme niteliği -Bilgi ve iletişim teknolojilerinden etkin yararlanabilme düzeyi, -İhracat içerisinde yüksek teknoloji ürünlerinin payı, -Finansal yapıların istikrarlılığı, 	<ul style="list-style-type: none"> -Finansal araçların çeşitliliği ve finansal okur yazarlık düzeyi, -Ülkenin coğrafi konumu, iklim, ulaşım özellikleri, -Bürokratik ve idari engeller, -Ulusal güvenlik ve adalet hizmetlerinin etkin ve eşit sunulması, -Yolsuzluk ve kayıt dışılık, -Terör ve iç istikrarsızlıklar. -Yeniliklere karşı direnç, -Mali etik ve ekonomide kayıt dışı işlemlerin varlığı -Yolsuzluk algısı, -Kamu yatırımlarının tamamlanma süresi. 	<ul style="list-style-type: none"> -Sektörel, endüstriyel boyutta kümelenmelerin varlığı, -Tedarik zincirlerinin etkinliği, -Tam zamanlı üretim ve teslimat, -Uluslararası pazarlarda yeterli ve etkili tanıtım, -İşletme yönetiminde kurumsallaşma, -Satış sonrası hizmetler ve dağıtım kanallarının yeterliliği, etkinliği, -İlgili endüstrilerde rekabetin yaygınlığı, -Üretim maliyetlerini etkileyen vergi ve diğer yükümlülükler, -Sektörlerde ortalama işletme büyüklükleri ve ölçek ekonomilerine ulaşma durumu, -Kapasite kullanım oranı, -Uluslararası marka yaratma ve yenilik stratejileri -Yeni ürün ve pazar geliştirme stratejileri,
Sosyo-Ekonomik Faktörler			
<ul style="list-style-type: none"> -Kırsal nüfus oranı -Çalışma çağındaki nüfus -Bebek ölümleri -Kaliteli yaşam beklentisi -Kamuda savurganlık ve yolsuzluk, -Eğitim ve sağlık harcamaları/GSYH -Eğitim sisteminin kalitesi -Mesleki eğitim durumu -Okullaşma oranı 			

Kaynak: <http://www.imd.org> sitesinde yer alan World Competitiveness Yearbook-2021 verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

3.TÜRKİYE’NİN ULUSLARARASI TİCARETTE REKABET GÜCÜ

Türkiye ekonomisinde uzun yıllardır sürmekte olan kronik cari açık sorunu vardır. Bu sorun Türkiye’nin uluslararası ticarete rekabet gücünün yetersizliğini göstermektedir. Uluslararası ticarete rekabet gücünün yetersizliği Türkiye’nin kaynaklarını verimli ve etkin kullanamamasına bağlıdır. Kaynaklarını verimli ve etkin kullanamayan ülkeler diğer ülkelere göre uluslararası rekabette üstünlük sağlayamamaktadır. Düşük gelir ve istihdam düzeyi, yüksek katma değerli üretim yetersizliği, işsizlik, yolsuzluk gibi çok sayıda ekonomik sorun ülke kaynaklarının etkin ve verimli kullanılmamasından kaynaklanmaktadır (Gültekin, 2015, s.400).

Bir ülkenin üç tarafının hatta dört tarafının denizlerle çevrili olması, geniş topraklara, zengin yeraltı ve yerüstü kaynaklarına sahip olması gibi faktörler o ülke için üretim fırsatları sunar. Ancak, var olan kaynakları en iyi şekilde değerlendirebilmek için girişimcilikten teknoloji üretimine kadar çok sayıda alt yapı faktörüne ihtiyaç vardır. Ülkelerin kaynak kullanımında verimlilik ve etkinlik düzeyini belirleyebilmek uluslararası ticarete rekabetçilik düzeyinin karşılaştırılması yapılmaktadır. Bu karşılaştırmada, Merkezi İsviçre’nin Lozan kentinde bulunan International Institute for Management Development- Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü (IMD) tarafından her yıl yayımlanan “Dünya Rekabetçilik Yıllığı-2021 (World Competitiveness Yearbook- 2021)” adlı rapor verilerinden yararlanılabilir. Raporla ülke ekonomileri makro ekonomik performans, kamu yönetimi etkinliği, işletmelerin verimliliği ve etkinliği ve altyapı faktörleri olmak üzere dört ana grup altında incelenmektedir (www.imd.org). Bu faktörler ve Türkiye’nin sıralaması aşağıda yer almaktadır:

1) *Makro ekonomik Performans:* Bu bölümde 83 makro ekonomik kriter vardır. Ülke ekonomilerinin makro ekonomik kriterlere göre değerlendirmesi yapılmaktadır. Bu faktörlere göre Türkiye 2017 yılında 43. sırada iken 2021 yılında 46. sıraya gerilemiştir.

2) *Kamu yönetimi etkinliği:* Bu bölümde ülkelerde kamu yönetiminin ülkelerin rekabetçilik düzeyi üzerindeki etkileri dikkate alınmaktadır. 73 alt kriterden oluşan bu faktöre göre Türkiye 2017 yılında 41. sırada iken 2021 yılında 60. sıraya gerilemiştir.

3) *İşletmelerin verimlilik ve etkinliği:* Bu bölümde işletmelerin yenilikçiliği, sosyal sorumluluğu ve karlılığı ele alınmakta, ülkelerin bu faktörleri teşvik eden çalışma ortamı karşılaştırılmaktadır. 71 alt kriterden oluşan bu faktöre göre Türkiye 2017 yılında 43. sırada iken 2021 yılında 46. sıraya gerilemiştir.

4) *Altyapı faktörleri:* 115 alt kriterden oluşan bu bölümde ülke ekonomileri, işletmelerin etkinlik ve verimliliğini yükseltecek temel, bilimsel, teknolojik ve insan kaynağı altyapısı açısından karşılaştırılmaktadır. Bu faktöre göre Türkiye 2017 yılında 48. sırada iken 2021 yılında 46. sıraya yükselmiştir.

Dünya Rekabetçilik Yıllığı 2021 yılı sıralamasına göre Türkiye, raporda karşılaştırılan 64 ülke arasında genel sıralamada 51. sırada yer almaktadır. Bu endekste Türkiye 2017 yılı sıralamasında 47. sırada iken son 5 yıl içerisinde 51. sıraya gerilemiştir. Türkiye'nin de içinde bulunduğu kırılgan ülkelerden Güney Afrika, Arjantin ve Venezüella son üç sırada yer almaktadır. İsviçre, İsveç ve Danimarka dünyanın en rekabetçi ekonomileri olarak ilk üç sırada bulunmaktadır (www.imd.org).

IMD tarafından yayınlanan bu raporun verilerine göre Türkiye'nin rekabet performansında en fazla kamu yönetimi etkinliği konusunda gerileme görülmektedir. Türkiye'de kamu yönetiminin etkin ve verimli şekilde çalışmasında karşılaşılan sorunlar nedeniyle ülkemizin küresel rekabet gücünün olumsuz etkilendiği ifade edilebilir. Oysa aynı raporun "altyapı" kriterlerine göre Türkiye sıralamada yükselmiştir. Buna göre Türkiye'de işletmelerin etkinlik ve verimliliğini yükseltecek temel, bilimsel, teknolojik ve insan kaynağı altyapısı vardır. Uluslararası rekabet gücü açısından bu altyapı etkin ve verimli şekilde değerlendirilmelidir.

4. TÜRKİYE VE DÜNYA EKONOMİSİNDE REKABETÇİ DEVALÜASYONLAR

4.1. Türkiye Ekonomisinde Rekabetçi Devalüasyonlar

Türkiye ekonomisinde 1930'lardan başlayarak korumacı politikalar uygulanmıştır. Korumacılık, yeni kurulan sanayilerin geliştirilmesi çabaları nedeniyle bebek endüstriler argümanı çerçevesinde ithal ikameci politikalarla yapılmıştır. Uygulanan korumacı politikalar nedeniyle, gümrük duvarları yükseltilmiş ve ithalatta miktar kısıtlamalarına gidilmiştir. Bu şekilde uygulanan ithalat rejimi, yerli sanayide uluslararası alanda rekabet edemeyecek mallar üretilip dünya fiyatlarından daha yüksek bedelle iç tüketiciye satılmasına neden olmuştur. Türkiye sanayisi dünya ile rekabet edemeyecek duruma gelmiştir (Eğilmez, 2018).

Bu nedenle Türkiye ekonomisinde 24 Ocak 1980 Kararları ile ithal ikameci ekonomi modelinden ihracata yönelik ekonomi modeline geçilmiştir. Bu yeni ekonomi politikası dışa açık ve uluslararası iş bölümüne uygun bir yaklaşım hedeflemektedir. Bu kapsamında dünya ekonomisi ile bütünleşmek amacıyla dışa açık büyüme politikası izlenmiş ve yabancı sermaye girişi desteklenmiştir. İthalatta miktar kısıtlamaları ve yasaklar büyük ölçüde kaldırılarak serbestleşme sağlanmış, devalüasyonlar ve mali desteklerle ihracatın artırılması teşvik edilmiştir. Özellikle bu dönemde sıkça başvuru devalüasyonlar yoluyla Türk lirasının değeri düşürülmüş, bu yolla dış piyasalarda ihraç mallarına fiyat rekabeti sağlanması hedeflenmiştir (Alpay ve Alkin, 2019, s.158).

Devalüasyon; sabit döviz kuru sistemlerinde hükümet kararı ile ulusal paranın dış değerinin yabancı paralar karşısında düşürülmesi, diğer bir deyişle resmi döviz kurunun yükseltilmesi işlemidir (Seyidoğlu, 2008, s.133).

Bir ülkenin ulusal para biriminin, uluslararası ticarete rekabet gücü kazanmak amacıyla başka ülke para birimlerine karşı, bilinçli uygulanan bir politika ile değerinin düşük tutulması "rekabetçi kur" politikası olarak adlandırılmaktadır. Bu tercihin Türkiye ekonomisi açısından anlamı Türk lirasının değerinin düşürülmesi yoluyla, döviz bazında ihraç fiyatlarının düşmesi sonucu ihracatın artmasıdır. Ayrıca döviz kurunun yükselmesi nedeniyle ithal mal fiyatlarının artması ve tüketicilerin ithal malları satın almayı ertelemesi ya da bundan vazgeçmesi hedeflenmektedir. Rekabetçi kur politikası uygulayan ülkelerde dış ticaret dengesinde iyileşme, ihracat ve iç yatırımlarda artış yoluyla ekonomik büyümenin canlanması, işsizliğin azalması gibi olumlu ekonomik gelişmeler beklenmektedir (Arslan, 2021).

Rekabetçi kur politikasının ihracatın artmasında ithalatın azalmasında etkili olabilmesi için talep yönlü ve arz yönlü faktörler vardır. Öncelikle ülkenin üretim alt yapısı ihracatta meydana gelen artışı karşılayabilecek kapasitede ve esneklikte olmalıdır. Ayrıca ülkenin kalifiye işgücü kapasitesi, teknolojik altyapı, tedarik zincirlerine entegrasyon

derecesi, karşılıklı ticaret anlaşmaları, hedef pazarlarda müşterilerin satın alma güçleri, rakiplerin davranışları gibi faktörler de ülke lehine olmalıdır. Yine rekabetçi kur politikasının etkili olması için, ekonomik istikrar, ekonomik parametrelerde öngörülebilirlik, bağımsız para politikası, hukukun üstünlüğüne saygı, ülkenin yatırım yapılabilir bir ülke olması vb. gibi makro ekonomik koşullar da gereklidir (Arslan, 2021).

Rekabetçi devalüasyonlar veya dalgalı kur sitemlerinde rekabetçi kur politikaları Türkiye için yeni değildir (Erdem, 2019, s.196-201):

-Türkiye ekonomisinde ilk devalüasyon 1931 tarihinde yapılmıştır. Bu devalüasyondan sonra 1930 yılında 1,12 Türk lirası olan dolar 2,11 Türk lirasına yükselmiştir.

-1946 yılında Recep Peker Hükümeti “7 Eylül Kararlarını” almıştır. IMF’e girişten önce avantaj sağlamak amacıyla devalüasyon yapılmış, dolar 1,83 TL’den 2,83 TL’ye yükselmiştir. Devalüasyonun olumlu etkisi olmamıştır. Bir yıl sonra bu olay hükümetin düşmesine neden olmuştur.

-1958 yılında, Türkiye ekonomisinde yaşanan enflasyon nedeniyle ihraç mallarının iç fiyatı dünya fiyatlarının üzerine çıkmıştır. Bu nedenle ihraç mallarının döviz bazında fiyatlarını düşürmek ve döviz karaborsasını önlemek amacıyla devalüasyon yapılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. İktidardaki Demokrat Parti hükümeti “4 Ağustos 1958 Kararlarını” almıştır. Dolar 2,83 TL’den 9 TL’ye yükselmiştir. Yapılan %221,4’lük devalüasyon, ancak üç yıllık bir gelişme ile olumlu sonuçlar vermeye başlamıştır (Altınok ve Çetinkaya, 2003, s.56).

-1970 yılında Başbakan Demirel, “9 Ağustos Kararlarını” açıklamıştır. Dolar 9 TL’den 15 TL’ye çıkmıştır. 1973 yılında ortaya çıkan dünya enerji krizi (petrol şoku) olumlu sonuç alınmasını önlemiştir. 7 ay sonra 12 Mart’ta hükümet düşmüştür.

-1980 yılında Demirel hükümeti, “24 Ocak Kararlarını” açıklamıştır. Kararlar dış ticaret açığının azaltılmasını, ekonominin dış rekabete açılmasını ve döviz kazandırıcı işlemlerin teşvik edilmesini amaçlamaktadır. Dolar 70 TL’ye yükselmiştir. 8 ay sonra 12 Eylül darbesi olmuş ve Demirel hükümeti görevden uzaklaştırılmıştır.

-1994 yılında Çiller koalisyonu “5 Nisan Kararlarını” açıklamıştır. Dolar 32 bin TL’ye yükselmiştir. 28 Şubat 1997’de Çiller hükümeti görevden ayrılmıştır.

-2001 yılında yeniden ortaya çıkan ekonomik krizin önlenememesi ekonomide olumsuz sonuçlara yol açmıştır. Dolar 1.600.000 seviyelerine kadar yükselmiştir. (Altınok ve Çetinkaya, 2003, s.62). Bu kriz sonrasında 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan genel seçimlerde; 1999 genel seçimlerinden sonra kurulup 2002 seçimlerine kadar ülkeyi yöneten koalisyon hükümetinin ortaklarından Demokratik Sol Parti, Milliyetçi Hareket Partisi ve Anavatan Partisi barajı aşamayarak TBMM dışında kalmıştır.

Dünya ekonomisinde 2008 yılında küresel finans krizi ortaya çıkmış ve bu kriz nedeniyle tüm dünyada korumacı politikalara yönelim artmıştır. Kriz nedeniyle küresel sermaye gelişmekte olan ülke piyasalarından çekilmeye başlamış, gelişmiş ülkelere geri dönmüştür. 2008 küresel finans krizinin etkileri sürerken 2019 yılında ortaya çıkan Koronavirüs salgını nedeniyle uluslararası tedarik zincirlerinde aksamalar oluşmuş, uluslararası yatırımlar azalmış, gelişmekte olan piyasalardan fon çıkışları daha da hızlanmıştır. Bu durumdan gelişmekte olan ülkelerin borç çevirme kapasiteleri olumsuz etkilenmiş, ekonomik parametreleri bozulmuştur. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik parametrelerdeki bozulma kredi notlarının düşmesine Kredi Risk Primi (Credit Default Swap-CDS) oranlarının yükselmesine dolayısıyla kredi maliyetlerinin artmasına neden olmuştur. Gelişmekte olan ülke ekonomilerinin dış kredi maliyetlerinin artması ekonomik büyümeyi yavaşlatmış, enflasyon oranlarını yükseltmiştir.

Dünya ekonomisinde 2008 küresel finans krizi ve sonrasında Koronavirüs salgını nedeniyle ortaya çıkan gelişmeler sonucunda Türkiye ekonomisinden de kısa vadeli yabancı sermaye çıkışları başlamıştır. Finansal istikrar ve yüksek faiz dönemlerinde ülkeye gelen ve sıcak para olarak adlandırılan kısa vadeli yabancı sermaye çıkışları döviz talebini artırmaktadır. Piyasalara yeni fon girişinin yetersiz olduğu bu dönemde, kısa vadeli yabancı sermaye çıkışları Merkez Bankası rezervlerinden karşılanmıştır. Yine başta BOTAŞ başta olmak üzere bazı kamu kurumlarının ve özel sektörün döviz talebi için Merkez Bankası rezervleri kullanılmıştır. Ayrıca, Merkez Bankası tarafından Hazineye de döviz transferinde bulunulmuştur. Merkez Bankasının yürüttüğü bu işlemleri nedeniyle döviz rezervlerinin 128 Milyar dolar azaldığı, hatta eksiye düştüğü şeklinde haberler kamuoyuna yansımıştır.

Merkez Bankası rezervleri ile ilgili olarak kamuoyuna yansıyan bilgiler piyasalarda tedirginlik yaratmıştır. Bu dönemde koronavirüs salgınının da sürmesi nedeniyle piyasalarda oluşan belirsizlik ortamı altın ve döviz talebini yükseltmiş, döviz kurları yükselmiştir. Aynı dönemde Merkez Bankası üst üste faiz indirimlerine gitmiş, kurlar daha da yükselmiştir.

Bu süreçte, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, bir programda "2023 hedeflerimiz sıradan orta-uzun vadeli kalkınma programı hedefleri değildir. Biz irademizi ortaya koyarak Cumhuriyet tarihinin en iddialı ve cesur makas değişikliğini gerçekleştirdik" şeklinde değerlendirmelerde bulunmuştur (www.cumhuriyet.com.tr, 13.10.2021).

Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından 2 Aralık 2021 tarihinde sosyal medya üzerinden yapılan bir paylaşımda "Bugün açıklanan dış ticaret verilerine göre Kasım ayı ihracatımız geçen yılın aynı ayına oranla %33,44 artarak 21,5 milyar dolar olarak gerçekleşti. Yıllık bazda ihracatımız da 221 milyar dolara ulaştı. Daha çok çalışacağız, daha çok üreteceğiz, daha çok büyüyeceğiz" ifadelerine yer verilmiştir (www.twitter.com).

Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından yapılan değerlendirmeler sonucunda aşağıda yer alan sonuçlara ulaşmak mümkündür:

1-Türkiye ekonomisinde daha önceki dönemlerde uygulanan politikalardan farklı politikalar uygulanacaktır. Bu politikalar Cumhuriyet tarihinin en iddialı ve cesur "makas değişikliği" olarak nitelendirilmektedir.

2- Bu politikalar içerisinde ana politika değişikliği "uluslararası ticaret politikası" alanında olacaktır.

3-Uluslararası ticaret politikasının ana hedefi ihracatın artırılması, cari açığın kapatılması, hatta cari fazla sağlanması ve ihracata dayalı üretim ve büyümedir.

4-Açıklanan bu politika değişikliği ile daha önceki dönemlerde uygulanan "yüksek faiz düşük kur" politikasının tam tersi bir politika olan "düşük faiz yüksek kur" politikası uygulanacaktır. Bu politikayı desteklemek için Merkez Bankası tarafından son aylarda faiz indirimleri yapılmaktadır.

5-Bu politika değişiklikleri nedeniyle hükümetin uluslararası ticarete "rekabetçi devalüasyon" politikasına yöneldiği söylenebilir. Türkiye ekonomisinde dalgalı döviz kuru sistemi uygulanmaktadır. Devalüasyon sabit kur sistemlerinde uygulanabilen bir döviz kuru düzenlemesidir. Dalgalı kur sistemlerinde de zaman zaman uygulanan ve devalüasyon etkisi yaratan korumacı politika araçları vardır. Dalgalı kur sistemlerinde bu politikanın adı "rekabetçi kur politikası"dır.

Hükümet tarafından yapılan politika değişikliğini desteklemek için Merkez Bankası üst üste ve yüksek oranlarda faiz indirimine gitmiştir. Merkez Bankasının faiz indirim kararları piyasalarda adeta devalüasyon etkisi yaratmıştır. Serbest piyasada döviz kurları rekabetçi kur düzeyini de aşmış, spekülasyon beklentiler oluşmuştur. Döviz kurlarındaki aşırı (spekülasyon) yükselmeyi önlemek için "kur korumalı mevduat" uygulaması başlatılmıştır.

Türkiye'de devalüasyon etkisi yaratan bu gelişmeler sonucu piyasada rekabetçi kur düzeyinin oluşması beklenmektedir. Rekabetçi kur etkisiyle ihracatın artması, ithalatın azalması, cari açığın kapanması hedeflenmektedir. Cari açığın kapanması hatta cari fazla elde edilmesi yoluyla ekonominin sıcak para olarak ifade edilen kısa vadeli yabancı sermayeye olan bağımlılığının azalması sağlanabilir. Uluslararası ticarete ABD, Almanya, Japonya, Çin kadar büyük paya sahip olmayan Türkiye'nin, diğer ülkelerin misilleme tehdidi ile karşılaşması ihtimali düşüktür.

Türkiye'de dalgalı döviz kuru sistemi uygulanmaktadır. Dalgalı kur sistemlerinde döviz kurları serbest döviz piyasasında rekabetçi düzeyde oluşur. Ancak dalgalı kur sistemlerinde hükümet müdahalelerinin olmadığı temiz dalgalanma yerine günümüzde pek çok ülkede döviz kurlarına değişik şekillerde müdahalelerin olduğu kirlili dalgalanma sistemi yaygındır. Türkiye ekonomisinde geçmiş dönemlerde yüksek faiz düşük kur politikası uygulanmıştır. Dünya ekonomisinde oluşan likidite bolluğu reel faizlerin yüksek olduğu Türkiye'ye kısa vadeli yabancı sermaye akımına neden olmuştur. Bunun sonucunda döviz kuru baskılanarak rekabetçi kur düzeyinin altında oluşmuş, Türk lirası aşırı değerli hale gelmiştir. Türk lirasının aşırı değerli olması ihracatın azalmasına, ithalatın artmasına neden olmuş, cari açık rekor düzeylere yükselmiştir. Ekonomi yönetimi tarafından cari açık sorunu ekonomik büyümeye bağlanmış ve normal karşılanmıştır. Ekonomi ithalata aşırı bağımlı hale gelmiş, yurtiçi üretim düşmüştür. Üretim ve yatırım malları ithalatı yanında tüketim malları da önemli oranda ithalata karşılanmıştır. İthalatı özendiren, yurtiçi üretim ve ihracatı azaltan yüksek faiz düşük kur politikası iç ve dış borç yükünün de artmasına yol açmış, Türkiye ekonomisi üretim ekonomisi olmaktan hızla uzaklaşmıştır.

Türkiye ekonomisinde ortaya çıkan bu olumsuz durum sürdürülemez ve uygulanan ekonomi politikaları değiştirilmiştir. Ancak dış borçların yüksekliliği bu politikanın önündeki en ciddi engeldir. Rekabetçi kur politikası sonucu artan döviz kurları nedeniyle döviz cinsi dış borçlarının Türk lirası karşılıkları yükselir. Bu da döviz bazında dış borçların ödenmesini zorlaştırmaktadır.

Rekabetçi kur politikası sonucu artan döviz kurları Türkiye'nin ihracat performansını artırarak ihracata yönelik büyüme, rekabet avantajı ve istihdam artışı sağlayabilir mi? Yeldan'a göre; "Yerli paranın yabancı paralar karşısında ucuzlatılması anlamına gelen rekabetçi kur politikası ile elde edilecek tek sonuç Türkiye'de malların,

taşınır taşınmaz tüm varlıkların ve işgücünün ucuzlatılması, değersizleştirilmesidir. Üretkenliğe dayanmayan, işgücünün ve ulusal varlıkların yabancı paralar karşısında değersizleştirilmesi yoluyla elde edilebilecek bir “büyüme” çarpık, eşitsiz ve sürdürülemez nitelikte olacaktır” (Yeldan, 27.10.2021).

Diğer yandan Türkiye ekonomisinde 2002-2018 yıllarına ait büyüme-cari açık ilişkisini gösteren bir grafik üzerinden yapılan açıklamada, “Türkiye ekonomisinde büyümenin önemli ölçüde cari açığa dayalı olarak gerçekleştiği, büyümenin yüksek olduğu yıllarda cari açığın da yüksek olduğu, cari açığın azaldığı yıllarda büyümenin de yavaşladığı” ileri sürülmektedir (Eğilmez, 2020, s.115).

Bu nedenle Türkiye'nin ihracat kapasitesini artırması için ekonominin büyümesi gerekmektedir. Ekonominin büyümesi durumunda cari açık da büyümektedir. Cari açığa dayalı büyüme sağlıklı bir büyüme değildir ve ülkenin borçluluk düzeyini artırarak krizlere yol açmaktadır. Önemli olan üretime ve rekabet gücüne dayalı sağlıklı bir büyümedir.

Kısaca, Türkiye ekonomisinde uluslararası rekabet gücünün korunması için parasal önlemler yeterli değildir. Kur ve teşvik politikaları ile uluslararası rekabet gücünün korunması güçtür. Ekonomide üretimi, kaynak kullanımında etkinliği ve verimliliği artırıcı yapısal önlemler alınmalıdır. Uluslararası rekabet gücünün korunması için hukukun üstünlüğü, demokrasi ve insan hakları iklimi sağlanmalıdır. Türkiye bilimsel ve teknolojik yenilikler alanında küresel gelişmelere hızla entegre olmalıdır.

4.2. Dünya Ekonomisinde Rekabetçi Devalüasyonlar

Rekabetçi devalüasyonlara dünya ekonomisinde de başvurulmaktadır. Onlar Grubu ülkeleri¹ Aralık 1971'de, para birimlerinin değerini yeniden istikrara kavuşturacak bir sistem kurma niyetiyle Washington'da Smithsonian Enstitüsünde toplanmışlardır. Döviz kurlarında, “Smithsonian Anlaşması” ile sonuçlanan düzenlemeler yapılmış, Amerikan doları %8 oranında devalüe edilmiş, Japon yeni %17 oranında ve Alman markı da %14 oranında revalüe edilmiştir (Södersten ve Reed, 1994, s.668).

Rekabetçi devalüasyonlar 1970'li yıllardan sonra da Japonya ve Almanya (ve çok sayıda küçük ülke) tarafından uygulanmaya devam edilmiş ve bu iki ülkenin “Plaza Anlaşması”na zorlanmasına kadar giden bir müzakere sürecine yol açmıştır.

Plaza Anlaşması, 22 Eylül 1985 tarihinde Fransa, Batı Almanya, Japonya, ABD ve Birleşik Krallık'ın New York'ta bulunan Plaza Otel'de para piyasalarına müdahale ederek Japon yeni ve Alman markı karşısında ABD dolarının değerinin düşürülmesi için yaptıkları antlaşmadır. ABD doları anlaşmadan sonra önemli ölçüde değer kaybetmiştir. Anlaşmasının ana amacı, Amerikan ve Avrupa mallarının ihracatta Japon malları karşısında rekabet gücünü sağlamaktır. Plaza Anlaşmasının Japonya üzerinde derin etkisi olmuştur. Anlaşma nedeniyle Japonya, 1990'ların başından günümüze kadar hissedilen ve “kayıp on yıl” olarak adlandırılan büyük bir ekonomik krize girmiştir (www. tr.wikipedia.org).

Plaza Anlaşması öncesi Japonya para birimi Yen'in değerini düşük tutarak rekabetçi devalüasyona gitmişti. Yine aynı şekilde Almanya da Mark'ın değerini düşük tutarak dış piyasalarda rekabet üstünlüğü sağlıyordu. Bu iki ülkenin rekor düzeyde dış ticaret fazlasına karşılık ABD ve pek çok Avrupa ülkesinde dış ticaret açıkları oluşmuştur.

Rekabetçi devalüasyonlar uluslararası ticarete korumacı politikalarındandır. Ancak, devalüasyon yapan ülkenin halkını yoksullaştıran bir politikadır. Ayrıca devalüasyonlar ekonomik sonuçları itibarıyla “komşuyu yoksullaştırma politikası” şeklinde ülkeler arasında haksız rekabete ve misillemelere yol açmaktadır. Bu misillemeler sonrası kur savaşları ortaya çıkmaktadır. Günümüzde Çin'in, para birimi yuan'ın değerini bilinçli şekilde düşük tutarak rekor düzeyde dış ticaret fazlası sağlaması ABD-Çin ticaret savaşlarının da ana gündem konularından birisidir.

5. SONUÇ

Günümüzde uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi ve ülkelerin dışa açıklık oranlarının yükselmesi nedeniyle uluslararası ticarete meydana gelen gelişmeler iç ticareti ve genel olarak ekonomiyi büyük ölçüde etkilemekte ve ülke ekonomilerinde sorunlara yol açabilmektedir. Bu nedenle ülke ekonomilerinin uluslararası rekabet gücünün korunması ekonomi politikalarının ana hedeflerinden birisidir.

Uluslararası ticarete rekabet gücü makro-ekonomik faktörler, altyapı ve işletmelerle ilgili çok sayıda göstergeye dayalı olarak ölçülmektedir. Uluslararası ticarete rekabet gücünün zayıflığı bir ülkenin sosyal ve teknolojik alanda

¹ Onlar grubu ülkeleri; Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Hollanda, İsveç, Birleşik Krallık ve ABD'den oluşan 10 ülke ile İsviçre'dir.

geri kalmışlığına bağlıdır. Kaynaklarını verimli ve etkin kullanamayan ülkeler diğer ülkelere göre uluslararası rekabette üstünlük sağlayamamaktadır. Kaynakların verimli ve etkin kullanılmaması, işsizlikten yolsuzluğa kadar pek çok sosyo-ekonomik sorun yaratmaktadır. Uluslararası rekabet gücü karşılaştırmalarında Türkiye ekonomisi orta ve alt sıralarda yer almaktadır.

Uluslararası ticarete rekabet gücü düşük olan ülkeler kronik cari açık sorunu yaşamaktadır. Türkiye ekonomisinde de kronik cari açık sorunu vardır. Son yıllarda cari açığın finansmanı açısından yüksek faiz düşük kur politikası uygulanmıştır. Bu politika nedeniyle ülkeye sıcak para akımı oluşmuş, bu durum milli paranın aşırı değerlenmesine, ithalat patlamasına, yurtiçi üretim ve istihdamın azalmasına, dış borçların artmasına yol açmıştır. 2008 küresel krizi sonrasında yabancı sermaye akımları gelişmekte olan ülke piyasalarından çıkmaya başlamıştır. 2019 yılında ortaya çıkan Koronavirüs salgını nedeniyle bu süreç hızlanmıştır. Kısa vadeli yabancı sermayenin hızla çıkış trendine girdiği Türkiye ekonomisinde dış ödemelerin yapılabilmesi için Merkez Bankası rezervleri kullanılmıştır. Merkez Bankası rezervlerinin hızla erimesi üzerine dış ticaret politikasında düşük faiz yüksek kur politikasına geçilmiştir. Bu politika Merkez Bankasının politika faizini indirmesi ve kurların yükselmesi ile başlatılmıştır. Bu politika devalüasyon etkisi yaratan rekabetçi kur politikasıdır. Bu yeni politika ile ihracatın artırılması, ithalatın azaltılması, cari açığın kapatılması hatta cari fazla sağlanması, istihdamın ve büyümenin sağlanması hedeflenmektedir.

Türkiye ekonomisinde 1931 yılından başlayarak her ekonomik kriz sonrasında devalüasyona başvurulmuştur. Bu devalüasyonlardan çoğunlukla beklenen sonuçlar elde edilememiş, ekonomik parametrelerde bozulmalar meydana gelmiş, bu durum geniş toplum kesimlerinin memnuniyetsizliğine yol açmış ve devalüasyona başvuran hükümetler izleyen seçimde iktidarı kaybetmiştir. Bu nedenle devalüasyon kararı siyasi olarak da riskli bir karardır.

Dünya ekonomisinde de rekabetçi devalüasyonlara başvurulmaktadır. Rekabetçi devalüasyonlar uluslararası ticarete korumacı politikalardan birisi olan komşuyu yoksullaştırma politikası (beggar thy neighbour) türüdür ve diğer ülkeler tarafından karşı önlem ve misillemelerle kur savaşlarına dönüşme riski taşımaktadır.

Türkiye ekonomisinde uygulanmaya başlanan rekabetçi kur politikasının olumlu etkileri sonucunda ihracatın artması mümkündür. Ancak bu politikanın başarısı açısından olumsuz etkiler de vardır: Dış borçların yüksekliği, uzun yıllar ters yönde uygulanan politikalar nedeniyle ülkenin üretim kapasitesinin aşınması, enflasyon oranının yükselmesi, milli paradan kaçış ve dolarizasyon gibi.

Bu nedenle, daha önce de sıklıkla uygulandığı gibi, Türkiye ekonomisinde uluslararası rekabet gücünün korunması için parasal önlemler yeterli değildir. Üretim ve verimliliği artırıcı yapısal önlemler alınmadan, hukukun üstünlüğü, demokrasi ve insan hakları iklimi sağlanmadan, bilimsel ve teknolojik yenilikler alanında küresel ekonomiye entegrasyon oluşmadan, kur ve teşvik politikaları ile uluslararası rekabet gücünün korunması güçtür. Türkiye ekonomisinin uluslararası rekabet gücünü olumsuz etkileyen unsurların dikkatle izlenilmesi ve düzeltici önlemlerin bütüncül bir yaklaşımla alınması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

1. ALPAY, Yalın ve Emre ALKİN; (2019). Olaylarla Türkiye Ekonomisi, Yirminci Yüzyıl Türkiye Ekonomi Tarihi, Hümanist Kitap Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul.
2. ALTINOK, Serdar ve Murat ÇETİNKAYA. (2003). Devalüasyon ve Türkiye’de Devalüasyon Uygulamaları ve Sonuçları, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi / Yıl 2003, Sayı 9.
3. ARSLAN, H. Bader; (2021). Rekabetçi Kur, Rekabetçi Olmayan Ekonomi. <https://www.dunya.com/kose-yazisi/rekabetci-kur-rekabetci-olmayan-ekonomi/636356>, 13 Ekim 2021 Erişim Tarihi: 16.12.2021
4. AYDOĞUŞ, İsmail ve Gonca DİLER; (2006). Dış Ticaret Hadlerinin Gelir Etkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama. Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi (C.VIII ,S.1).
5. BEDİR, Atila; (2009). Uluslararası Ticarete Fiyata Dayalı Rekabet Gücü ile Endüstri-İç Ticaret Arasındaki İlişki: Türk İmalat Sanayi Örneği, DPT Yayınları, Ankara.
6. ÇİVİ, Emin ve İbrahim EROL, Turgay İNANLI, Ece D. EROL; (2008). Uluslararası Rekabet Gücüne Farklı Bakışlar. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Bahar 2008, Cilt:4, Yıl:4, Sayı:1, 4:1-22
7. DEDEKOCA, Ersin; (2018). Dış Ticaret Hadleri ve Anlattıkları. Aydınlik Gazetesi. 09.02.2018. <https://www.aydinlik.com.tr/koseyazisi/dis-ticaret-hadleri-ve-anlattiklari-79502> Erişim Tarihi: 21.07.2022
8. EĞİLMEZ, Mahfi; (2020). Türkiye Ekonomisi, Remzi Kitabevi, İstanbul.

9. EĞİLMEZ, Mahfi; (2018). Korumacılık ve Türkiye. Kendime Yazılar, 18.10.2018. <https://www.mahfiegilmez.com/2018/10/korumaclk-ve-turkiye.html>, Erişim Tarihi: 02.10.2021
- 10.EĞİLMEZ, Mahfi; (2021). Daha Ucuza Daha Çok Mal Satarak İhracatı Artırdık Diyoruz. Kendime Yazılar, 10.11.2021. <https://www.mahfiegilmez.com/2021/11/daha-ucuza-daha-cok-mal-satarak-ihracat.html> Erişim Tarihi: 21.07.2022
- 11.ERDEM, Ekrem; (2019). Türkiye Ekonomisi, (7. Bölüm Yazarı). Editörler; Metin TOPRAK ve Nazım ÇATALBAŞ, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir.
- 12.GÖKMENOĞLU, Seyit Muharrem -Mustafa AKAL ve Remzi ALTUNIŞIK Ulusal Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler Üzerine Değerlendirmeler, Rekabet Dergisi 2012, 13(4): 3-43, Erişim Yeri: <http://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423911147.pdf> Erişim Tarihi: 12.07.2022
- 13.GÜLTEKİN, Sadettin. (2007). Küresel Rekabet Ortamında Türkiye'nin Dış Ticarete Verimlilik ve Rekabet Gücü, Markatek 2007, Marka, Kalite ve Teknoloji Yönetimi Sempozyumu, Gaziantep- Türkiye.
- 14.GÜLTEKİN, Sadettin; (2015). Etik Yönetim Yolsuzluk ve Yoksulluk İlişkisi Üzerine Bir İnceleme, Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 7(14), 399-422.
- 15.GÜLTEKİN, Sadettin (2017). Türk Fındığının Uluslararası Rekabet Gücü: M.Porter'ın Diamond (Elmas) Modeline Göre Bir Değerlendirme. Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy) Yıl: 3, Sayı: 11, Aralık 2017, s. 129-149
- 16.KARLUK, S. Rıdvan; (1998). Uluslararası Ekonomi. 5.Baskı. Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. İstanbul.
- 17.PORTER, Michael E.; (1990). The Competitive Advantages of Nations. Free Press, New York.
- 18.SEYİDOĞLU, Halil; (2008). Ekonomi ve İşletmecilik Terimleri, Güzem Can Yayınları, İstanbul.
- 19.SÖDERSTEN, Bo ve Geoffrey REED; (1994). International Economics, Third Edition, Macmillan,
- 20.YELDAN, A. Erinç; (2021). Rekabetçi Kur, Üretkenlik, Büyüme. https://yeldane.files.wordpress.com/2021/10/yeldan787_27ekim2021_rekabetcikur_tfp.pdf Erişim Tarihi:07.07.2022
- 21.<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/erdogan-cumhuriyet-tarihinin-en-iddiali-ve-cesur-makas-degisikligini-gerceklestirdik-1868488.13> Eylül 2021, Erişim Tarihi: 15.10.2021
- 22.<https://www.imd.org/news/updates/2021-world-competitiveness-ranking>
- 23.Erişim Tarihi:02.05.2022
- 24.https://tr.wikipedia.org/wiki/Plaza_Anlasmasi, Erişim Tarihi: 02.05.2022
- 25.<https://twitter.com/RTErdogan/status/1466452323539079168?> Paylaşım Tarihi: 02.12.2021